

DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN POLAND

Summary

The paper presents the analysis which was made on regional level, concerning the number and size of farms, structure of land use, structure of crops and the livestock density in these farms. For the preparation of this paper, the data from the Agricultural and Food Quality Inspection (GIJHAR-S) were used. The analysis showed that the organic farm is an average 3 times bigger than the average in the country and has a smaller share of arable land, but larger share of permanent pasture and orchards. The structure of production and the structure of sown area is better adapted to the principles of organic farming in certified farm than the farm during conversion. The paper showed the great regional diversity (the number of farms, their size and the area of agricultural land) of organic farming in Poland. Despite the dynamic development of organic farming after the Polish accession to the EU, in 2007 only less than 2% of agricultural area in country was used for organic farming, while an average for the EU-27 was 4,1%.

ROZWÓJ ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE

Streszczenie

W pracy dokonano analizy, w ujęciu regionalnym, liczby i wielkości gospodarstw ekologicznych, struktury użytkowania gruntów, struktury zasiewów i obsady zwierząt w tych gospodarstwach. Do przygotowania opracowania wykorzystano zbiór informacji Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHAR-S). Wykazano wskazują, że gospodarstwo ekologiczne jest przeciętnie 3-krotnie większe od średniego w kraju i charakteryzuje się mniejszym udziałem gruntów ornych, a większym udziałem trwałych użytków zielonych i sadów. Struktura produkcji oraz struktura zasiewów ustabilizowanych gospodarstw (posiadających certyfikat) jest lepiej dostosowana do zasad ekologicznego gospodarowania, niż gospodarstw przestawianych na ekologiczne gospodarowanie. Wykazano duże regionalne zróżnicowanie (liczba gospodarstwa, ich wielkość oraz areal użytków rolnych) zainteresowania rolnictwem ekologicznym w Polsce. Pomimo dynamicznego rozwoju rolnictwa ekologicznego po akcesji Polski do UE, to w 2007 r. tylko niespełna 2% UR kraju wykorzystywało rolnictwo ekologiczne, przy średniej dla UE (27 państw) wynoszącej 4,1%.

1. Wprowadzenie

W ostatnim 10-leciu powierzchnia gruntów wykorzystywanych przez gospodarstwa ekologiczne na świecie wzrosła z 11 do 32 mln ha. Uprawy ekologiczne największe powierzchnie zajmują w Australii, Europie i Ameryce Południowej [5]. W strukturze gruntów wykorzystywanych przez gospodarstwa ekologiczne przeważają użytki zielone, a głównie pastwiska, których udział waha się od około 40% w Europie do ponad 95% w Australii. Dodatkowo certyfikowane ekologiczne produkty roślinne pozyskuje się z około 30 mln ha terenów naturalnych z roślin dziko rosnących [4].

W tym samym okresie w UE powierzchnia użytków rolnych wykorzystywanych przez gospodarstwa ekologiczne zwiększyła się z 3,0 do 7,6 mln ha [5]. Oznacza to, że w 2007 r. rolnictwo ekologiczne wykorzystywało 4,1% ogółu użytków rolnych UE. Na uwagę zasługuje fakt, że w krajach posiadających gorsze naturalne warunki przyrodnicze (Austria, Szwecja, Finlandia, Włochy, Dania, Portugalia) gospodarstwa ekologiczne wykorzystują 6–13% UR, zaś w krajach o korzystniejszych warunkach do intensywnej produkcji rolnej (Holandia, Francja, Anglia i Belgia) znaczenie rolnictwa ekologicznego jest mniejsze [1]. Wskazuje to, że wsparcie finansowe, jakie uzyskuje rolnictwo ekologiczne z funduszy UE jest szczególnie istotne dla rolników gospodarujących w gorszych naturalnych warunkach przyrodniczych.

W krajach, które wstąpiły do UE przed 5 laty udział rolnictwa ekologicznego w użytkowaniu gruntów w 2007 r. wahał się od niespełna 2% (Polska) do około 6-8% (Słowenia, Słowacja i Litwa Estonia, Łotwa i Czechy).

Wartość obrotów żywnością i napojami z produkcji ekologicznej na światowym rynku w latach 1999-2007 wzrosła z 15 do 46 mld USD, z czego ponad 50% obrotów przypada na Europę i ponad 40% na Amerykę Północną [5]. Na unijnym rynku żywności ekologicznej dominują Niemcy (5,3 mld euro), a produkty o wartości 1,9-2,5 mld euro sprzedaje się jeszcze w Wielkiej Brytanii, Francji i Włoszech. Natomiast udział żywności produkowanej metodami ekologicznymi w całkowitej sprzedaży żywności jest najwyższy w Danii, Austrii i Szwajcarii (5-6%), a w Niemczech wynosi około 3%.

W rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce można wyróżnić 3 etapy (tab. 1):

- 1) do 1999 r., w którym rolnictwo ekologiczne nie korzystało z żadnego wsparcia finansowego ze budżetu państwa, wówczas liczba gospodarstw ekologicznych wynosiła około 500 i prowadzili je głównie hobbyści;
- 2) od 2000 r. z budżetu państwa finansowano koszty atestacji gospodarstw, a od 2001 r. wprowadzono również małe dopłaty do powierzchni UR. Spowodowało to widoczny wzrost zainteresowania rolnictwem ekologicznym;
- 3) od 2004 r. po akcesji do UE i wprowadzeniu WPR oraz krajowego programu rolnośrodowiskowego następuje dynamiczny rozwój tego sposobu gospodarowania. W latach 2004-2007 r. liczba gospodarstw ekologicznych i

powierzchnia UR wykorzystywanych przez nie zwiększyły się prawie 4-krotnie. Należy jednak podkreślić, że pomimo odnotowanego wzrostu, gospodarstwa ekologiczne posiadały w Polsce w 2007 r. tylko 1,8%, czyli była ponad 2-krotnie mniejsza od średniej dla całej UE [1].

Tab. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce i powierzchnia UR

Table 1. Number of organic farms in Poland and area of agricultural lands

Rok	Liczba gospodarstw	Użytki rolne (tys. ha)
1999	513	7,0
2000	949	11,7
2001	1 787	38,7
2002	1 977	43,8
2003	2 286	49,9
2004	3 760	82,7
2005	7 182	167,0
2006	9 194	216,8
2007	11 870	285,9
2008	15 206	314,8

Celem niniejszego opracowania jest analiza stan rolnictwa ekologicznego w Polsce w 2007 r. Analiza ta obejmuje: użytkowanie gruntów, strukturę obszarową gospodarstw, strukturę zasiewów oraz powiązania produkcji roślinnej zwierzęcej. Niektóre analizy wykonano również w ujęciu regionalnym.

2. Założenia metodyczne

Charakterystykę gospodarstw ekologicznych przeprowadzono na podstawie zbioru informacji Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHAR-S). Na podstawie tego zbioru ustalono użytkowanie gruntów, strukturę obszarową gospodarstw ekologicznych, i strukturę zasiewów oraz wyliczono obsadę zwierząt wyrażoną w dużych jednostkach przeliczeniowych na 1 ha UR (DJP/ha UR). Dodatkowo niektóre analizy przeprowadzono oddzielnie dla gospodarstw posiadających certyfikat oraz dla

gospodarstw będących w okresie przestawiania na ekologiczny sposób gospodarowania, a także w ujęciu regionalnym (dla poszczególnych województw). Pełniejszą metodykę zawiera wcześniejsza praca [3].

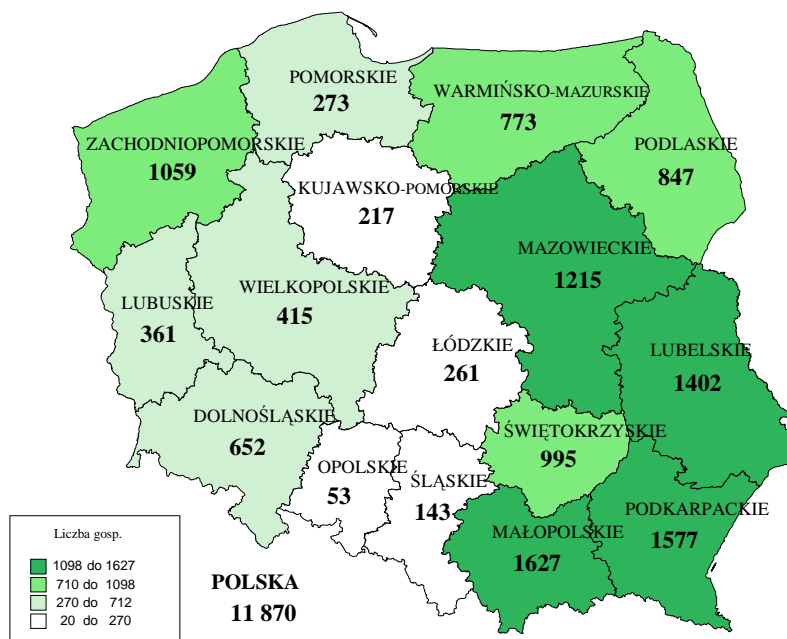
3. Omówienie wyników

Zainteresowanie rolnictwem ekologicznym w poszczególnych rejonach Polski jest zróżnicowane (rys. 1). Najwięcej gospodarstw ekologicznych jest w województwach: małopolskim, podkarpackim, lubelskim, mazowieckim. Stanowią one łącznie około 50% ogółu gospodarstw ekologicznych w Polsce. Z kolei małe zainteresowanie rolnictwem ekologicznym występuje w województwach: opolskim, śląskim, łódzkim i kujawsko-pomorskim.

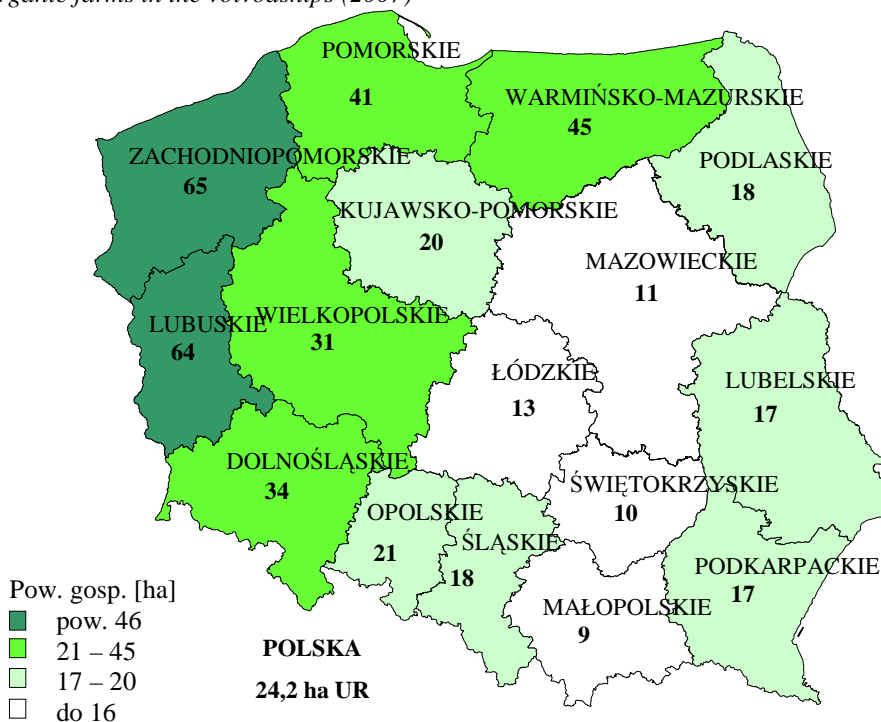
Średnia wielkość gospodarstwa ekologicznego w Polsce w 2007 r. przekraczała 24 ha UR, a w poszczególnych województwach wahała się od 9 ha w małopolskim do 65 ha w zachodniopomorskim (rys. 2). Dane te wskazują, że tak średnio w kraju jak i w poszczególnych województwach, gospodarstwa ekologiczne są 3-krotnie większe od średniej wielkości ogółu gospodarstw rolnych w kraju. Podobna zależność występuje w większości krajów europejskich. Informacje te jednoznacznie wskazują, że rolnictwo ekologiczne nie jest rozwiązaniem dla małych, źle zorganizowane gospodarstw.

Łączna powierzchnia użytków rolnych wykorzystywanych w 2007 r. w poszczególnych województwach przez gospodarstwa ekologiczne waha się od około 1-5 tys. ha (opolskie, śląskie i łódzkie) do 69 tys. ha w zachodniopomorskim (rys.3). W większości województw gospodarstwa ekologiczne wykorzystywały w granicach 15-25 tys. ha UR.

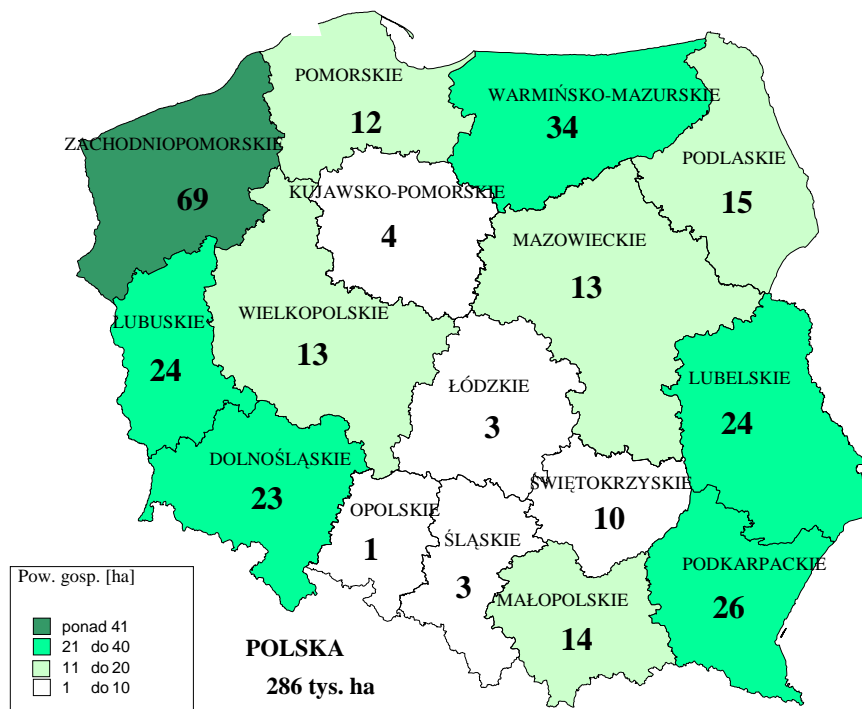
Struktura użytkowania gruntów oraz struktura zasiewów gospodarstw ekologicznych wyraźnie odbiegają od średnich dla ogółu naszego rolnictwa, a dodatkowo występują również bardzo duże różnice pomiędzy ustabilizowanymi gospodarstwami ekologicznymi (posiadającymi certyfikat) i gospodarstwami będącymi w okresie przestawiania na ekologiczny sposób gospodarowania (tab. 2 i 3).

Rys. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w województwach (2007 r.)
 Fig. 1. Number of organic farms in the voivodships (2007)

Rys. 2. Średnia powierzchnia gospodarstw ekologicznych (2007 r.)
 Fig. 2. The average area of organic farms (2007)

Rys. 3. Powierzchnia UR (tys. ha) w gospodarstwach ekologicznych (2007)
 Fig. 3. Area of agricultural lands (in thous. ha) in organic farms (2007)

W gospodarstwach ekologicznych z certyfikatem w 2007 r. udział TUZ był 2-krotnie, zaś sadów 5-krotnie większy, w porównaniu do średnich dla kraju (tab. 2). W poszczególnych województwach w tej grupie gospodarstw udział sadów wahał się od 2 do 29%, a największe ich

powierzchnie (1,2 – 1,4 tys. ha) występowały w woj. lubelskim i zachodniopomorskim.

Drastycznie duży, bo wynoszący aż 28,5%, jest udział sadów w gospodarstwach będących w okresie przestawiania. W poszczególnych województwach udział ten waha się od 12-14% (pomorskie, warmińsko-mazurskie

i podlaskie) do ponad 50% (kujawsko-pomorskie i łódzkie). Z kolei powierzchnia sadów w gospodarstwach przestawianych wynosiła od poniżej 1 tys. ha (opolskie, świętokrzyskie i małopolskie) do 5,8 w wielkopolskim i Tab. 2. Struktura (%) użytkowania gruntów w 2007 r.

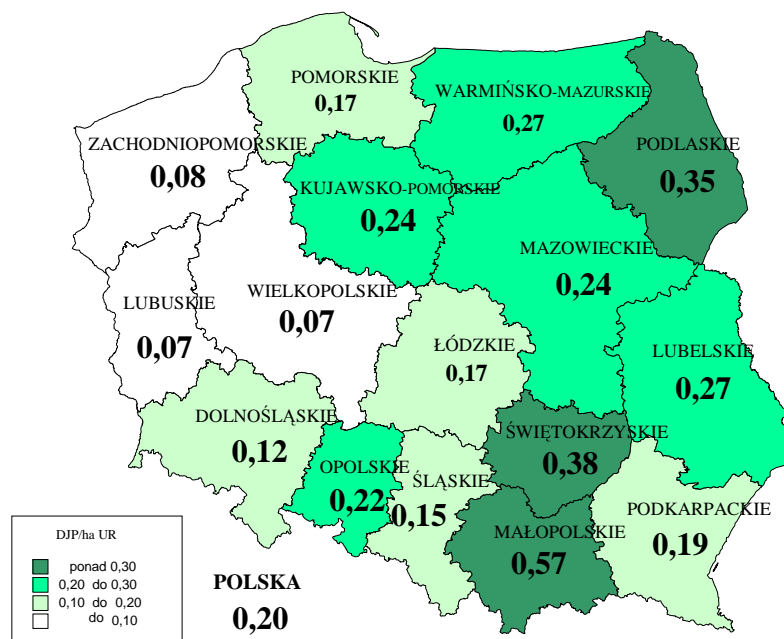
Table 2. Structure (%) of land use in 2007

Wyszczególnienie	Rolnictwo ogółem (%)	Gospodarstwa ekologiczne			
		z certyfikatem		w okresie przestawiania	
		ha	%	ha	%
GO	73	70 313	51,0	55 941	37,4
TUZ	20	60 235	43,7	51 048	34,1
Sady	2,1	7 343	5,3	42 649	28,5
Obsada zwierząt DJP/ha UR	0,43	0,31		0,10	
Powierzchnia UR razem w tys. ha		137 891		149 638	

Tab. 3. Struktura zasiewów (%) w 2007 r.

Table 3. Structure of sown area (%) in 2007

Wyszczególnienie	Rolnictwo ogółem (%)	Gospodarstwa ekologiczne			
		z certyfikatem		w okresie przestawiania	
		ha	%	ha	%
Zboża	72,9	28 449	40,5	20 253	36,2
Rośliny pastewne	9,0	30 495	43,4	26 874	48,0
Ziemniak	4,8	1 053	1,5	537	1,0
Warzywa	1,6	1 161	1,7	507	0,9
Strączkowe	1,2	3 543	5,0	1 817	3,2
Zioła i rośliny przyprawowe itp.	-	1 047	1,5	934	1,7
Nieuzytki i odłogi		1 667	2,4	2 624	4,7
Pozostałe		2 128	4,0	2 434	4,3

Rys. 4. Obsada zwierząt DJP/ha UR w gospodarstwach ekologicznych (z certyfikatem i przestawianych) w 2007 r.
Fig.4 Livestock density (LU/ha agricultural land) in organic farms (certified and in the conversion) in 2007

W gospodarstwach ekologicznych, tak z certyfikatem jak i przestawianych, zbożami obsiewano około 40%, a roślinami pastewnymi 43-48% GO (tab. 2). Udział ziemniaka w strukturze zasiewów jest ponad 3-krotnie mniejszy niż średnio w kraju. Wynika to głównie z niskich jego plonów oraz często złej ich jakości, z powodu braku skutecznych sposobów ochrony roślin przed zarzą ziemniaczaną (*Phytophthora infestans*), a także trudnościami z ograniczeniem szkód powodowanych przez stonkę

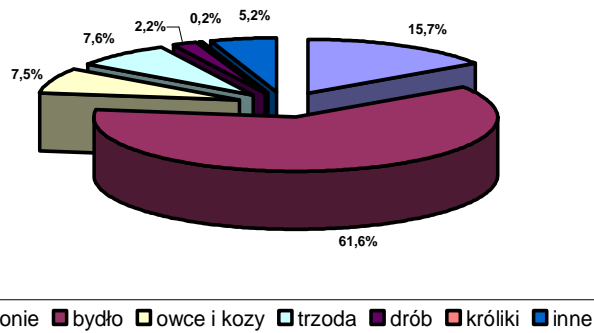
12,9 tys. ha w zachodniopomorskim. Przeważają tu nowozakładane sady orzechowe, których aktualny stan w wielu wypadkach daleko odbiega od wymogów dobrej kultury sadowniczej.

ziemniaczaną. Dodatkowo preparaty biologiczne dopuszczone do jej zwalczania w rolnictwie ekologicznym są drogie. Gospodarstwa ekologiczne uprawiają również mało warzyw, które zajmują tylko około 1,3% gruntów ornych. Jest to spowodowane głównie słabym wyposażeniem gospodarstw w specjalistyczne maszyny do odchwaszczania tych upraw, a ręczne pilenie jest bardzo pracochłonne. Dodatkowo bardzo ubogi jest u nas zestaw dostępnych biologicznych środków ochrony roślin, co

dotatkowo utrudnia ograniczanie szkód powodowanych przez choroby i szkodniki.

Obsada zwierząt w gospodarstwach ekologicznych była wyraźnie mniejsza niż w całym naszym rolnictwie, a szczególnie drastycznie mała (0,10 DJP/ha UR) w gospodarstwach przestawianych na ekologiczne gospodarowanie. Wartości te budzą szczególny niepokój, jeżeli uwzględni się duży udział TUZ i roślin pastewnych w strukturze zasiewów gospodarstw ekologicznych (tab. 2 i 3). Obsada zwierząt jest silnie związana z wielkością gospodarstw ekologicznych. W zachodnich rejonach Polski, gdzie dominują większe gospodarstwa, obsada zwierząt jest przeciętnie 2-3-krotnie mniejsza niż na wschodzie kraju o znacznie mniejszych gospodarstwach (rys. 2 i 4). Wskazuje to, że większość dużych gospodarstw ekologicznych jest ukierunkowana na uzyskanie doraźnych korzyści finansowych (dotacji), bez wyraźnej wizji trwałego ekologicznego gospodarowania, którego zasadą jest utrzymanie równowagi paszowo-nawozowej. Podobne zależności wykazała analiza gospodarstw ekologicznych wykonana dla wcześniejszego okresu [2].

W strukturze produkcji zwierzęcej gospodarstw ekologicznych większy, porównaniu do średnich dla kraju, jest udział zwierząt wykorzystujących pasze objętościowe (bydło, konie oraz owce i kozy) a mniejszy trzody chlewnej i drobiu, czyli gatunków karmionych ziarnem, którego produkcja w rolnictwie ekologicznym jest trudniejsza (rys. 5).

Rys. 5. Struktura (%) produkcji zwierzęcej gospodarstw ekologicznych w 2007 r.

Fig. 5. Structure (%) of animal production in organic farms in 2007

4. Wnioski

1. W latach 2004-2008 liczba gospodarstw ekologicznych oraz powierzchnia wykorzystywanych przez nie UR wzrosły w Polsce 4-krotnie. Jednak w 2008 r. gospodarstwa

te posiadały tylko 1,9% ogółu UR, a średnia dla całej UE (27 państw) wynosiła 4,1%.

2. Przeciętna wielkość gospodarstwa ekologicznego w 2007 wynosiła 24 ha, czyli była 3-krotnie większa od średniej wielkości gospodarstwa rolnego w Polsce, tak w poszczególnych województwach jak również średnio w kraju. Największe gospodarstwa ekologiczne (65 ha) zlokalizowane są w województwie zachodniopomorskim i lubuskim, a najmniejsze (10 ha) w świętokrzyskim i małopolskim.

3. Obsada zwierząt w gospodarstwach ekologicznych była wyraźnie mniejsza niż w całym naszym rolnictwie, pomimo iż posiadają one dużo TUZ, a w strukturze zasiewów dominują rośliny pastewne. Ponadto obsada zwierząt jest silnie związana z wielkością gospodarstw ekologicznych. W zachodnich rejonach Polski, gdzie dominują większe gospodarstwa, obsada zwierząt jest przeciętnie 2-3-krotnie mniejsza niż na wschodzie kraju o znacznie mniejszych gospodarstwach.

4. Ustabilizowane gospodarstwa ekologiczne (posiadające certyfikat) są lepiej dostosowane do tego sposobu gospodarowania (większa obsada zwierząt, korzystniejszy dobór gatunków uprawianych roślin, struktura użytkowania gruntów itp.). Natomiast gospodarstwa będące w okresie przestawiania na ekologiczny sposób gospodarowania wyróżniały się bardzo dużym udziałem sadów (średnio 28,5%) oraz bardzo małą obsadą zwierząt (0,1 DJP/ha UR). Wskazuje to, że dominują tu gospodarstwa ukierunkowane na uzyskanie doraźnych korzyści finansowych (dotacji), bez wyraźnej wizji trwałego ekologicznego gospodarowania

5. Literatura

- [1] http://www.organic-europe.net/europe_eu/statistics-europe-Dateien/sheet002.htm
- [2] Kuś J., Jończyk K.: Ocena organizacyjna gospodarstw ekologicznych w Polsce. Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering, Poznań, 2007, Vol. 52 (3), s. 95-100.
- [3] Kuś J., Jończyk K.: Charakterystyka i rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce. Probl. Inż. Rol. nr 2, 2008, s. 15-23.
- [4] Willer H.: Graphs from the 2009 edition of, The World of Organic Agriculture. [WWW.organic-world.net/yearbook](http://www.organic-world.net/yearbook).
- [5] Willer H.: Organic Agriculture Worldwide: The main results of the FiBI-IFOAM Survey 2009.(Presented at BioFach Congress Norynberga, luty 2009) <http://www.organic-world.net/fileadmin/images/yearbook/2009-graphs>.